

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Автор статті розкриває ефективність інтегрованого курсу "Художня праця" в розвитку творчої особистості молодших школярів, відзначає можливості міжпредметних зв'язків під час вивчення курсу в досягненні даної мети, встановлює ряд завдань для вирішення проблеми.

Проблема інтегрованого навчання та виховання є важливою для розвитку творчої особистості школяра, для активізації його пізнавальної діяльності, для виявлення здібностей, для формування навичок самостійної роботи. Я.А. Коменський зазначав: "Все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж взаємозв'язку" [1]. Інтегрований підхід у навчанні сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів, творчому розвитку в аспекті вибраної тематики, формуванню інтересу; розвиває уміння, навички, самостійність дітей.

Мета статті – розкрити можливості розвитку творчої особистості під час занять із художньої праці.

Завдання статті:

- розкрити роль інтегрованих занять у становленні психологічних процесів дитини;
- показати, яку роль відіграє "Художня праця" у формуванні світогляду дітей;
- проаналізувати особливості побудови програми з художньої праці;
- проілюструвати шляхи вдосконалення творчих здібностей на заняттях з інтегрованого курсу;
- визначити питання для подальшого розвитку даної проблеми.

Розвиток творчої особистості засобами мистецтва був і залишається однією з актуальних проблем виховання школярів. Особливу роль тут відіграють інтегровані уроки, побудовані на основі змісту інтегрованих курсів "Художня праця", "Мистецтво". Ці заняття передбачають включення ігрових форм, методів, проблемних ситуацій, що сприяє активізації мислення, уяви, розвитку зорового й слухового сприймання, інтересу до вивчення даної теми.

Інтегрований курс "Художня праця" (автор В. Тименко [2]) зорієнтований на формування в учнів цілісної картини культурного простору, на виховання особистості, на забезпечення єдності у сприйманні довкілля емоційною, інтелектуальною та сенсорною сферами духовного життя учнів, на розвиток творчої активності школярів у художній праці на основі взаємодоповнюваності думок, почуттів, практичних дій [4]. Специфічною особливістю програми курсу "Художня праця" є гармонійне поєднання утилітарної та естетичної функцій, краси й користі, емоційного й раціонального.

Зміст курсу розглядається в напрямках: "Людина", "Природа", "Умовні знаки", "Техніка", "Художнє довкілля". Програма побудована так, щоб до завдань учні мали конструктивно-художній підхід, який забезпечується методом художніх проєктів. Автор програми зазначає: "Недопустимим є орієнтування школярів на оволодіння лише технологічними знаннями і вміннями. Важливо допомогти їм відчутти і відшукати значущі для них, тобто такі, що найкраще забезпечують реалізацію їхніх творчих задумів" [2]. Саме тому вчитель і учні мають право вибору, тобто за певними темами вони обирають вид робіт і необхідні матеріали.

Художньо-трудова діяльність безпосередньо пов'язана з розвитком зору, координації рухів, мовлення й мислення. Вона не тільки сприяє вдосконаленню цих якостей, а й допомагає учням засвоїти через образи композиційну довершеність явищ та предметів навколишнього світу й таким чином упорядковувати, аналізувати та інтегрувати розрізнені знання.

Художня праця – це художньо-пізнавальна діяльність, пов'язана з іншими навчальними предметами спільними об'єктами вивчення. Джон Фауез слушно стверджував: "Якого вчителя країна або система вважає гарним і який є гарним – завжди різні речі. Хороший учитель не навчає лише своєму предмету".

Необхідною умовою досягнення гарних результатів у розвитку особистості є міжпредметні зв'язки. У дослідженнях відомих учених (І.Д. Зверев, В.М. Максимова, В.М. Коротов, М.М. Скаткін та ін.) міжпредметні зв'язки виступають умовою єдності навчання й виховання [1]. Теми з трудового навчання й художньої праці можна поєднати зі змістом занять із читання, з української мови, математики, музики, із природничих наук.

Так, процесу пізнання навколишнього світу при вивченні теми "Розвиток культури мовлення" (на уроках читання) сприятимуть засоби мистецтва: картини, композиції, ілюстрації [3]. Цікавим і корисним стане виготовлення героїв оповідань, казок, створення своїх історій про зроблених власноруч персонажів. Урок художньої праці доповнюють вірші, історії, казки, які надихають школярів на творчість (виготовлення композиції до казки, ліплення дарів осені, малюнок "Зимові фантазії"). При знайомстві з різними творами учні дізнаються про історію виникнення інструментів, матеріалів, про всілякі види мистецтв, про людей праці. Наприклад, при вивченні твору Т. Кари-Васильєвої "Співуча глина" (3 клас) діти знайомляться з гончарним мистецтвом, з історією його виникнення. Цікаво поєднати цей урок із виготовленням глиняних виробів та з їх розфарбовуванням. А ще під час практичної роботи особливого настрою додасть функціональна музика. Можна створити центр ерудитів, які підготують цікаву інформацію з декоративно-прикладного мистецтва, краєзнавства; петриківський розпис, історичні факти, відомості про професію гончаря, вірші, загадки, пісні. Такий підхід до підготовки за-

нять сприятиме не тільки розвитку творчості, а й пізнавальних інтересів. Варто поєднувати уроки художньої праці й читання при складанні опису картин і створення власних картин, композицій на дану тему.

Викликає інтерес і поєднання уроків художньої праці та української мови. Так, при вивченні теми "Слово-сполучення" учні на уроці можуть виготовити гру "Кружечки-братики", де в одному кружечку в різнокольорових секторах написані прикметники, а в іншому – іменники. На закріплення діти можуть пограти у гру "Поєднай колір – склади словосполучення". Інтеграція цих мовних і трудових завдань може бути використана при виготовленні й застосуванні дидактичних ігор: "Мовний годинник", "Поле чудес", "Знайди і розкажи казку", "Телевізор", "Лото: моделювання слова".

Міжпредметні зв'язки мають особливе значення для формування природничо-наукових понять. Зокрема, при вивченні теми "Комахи" варто поєднати виготовлення різних видів комах способом паперової пластики і створення композиції на намальованій основі. Таке заняття можна поєднати з елементами курсів читання (твори про комах), рідної мови (підібрати прикметники до назви комах, створивши кольорову гаму), музики (слухання творів).

Щоб залучити учнів до творчої діяльності, варто виконувати завдання художньо-естетичної спрямованості, які передбачають комплексне використання музики, літератури, мистецтва, оскільки це відповідає психологічним особливостям сприйняття, асоціативному характеру мислення [4]. Напр.: цікавим і повчальним, виховним і розвиваючим стане інтегрований урок "Казка в музиці, літературі, мистецтві".

В інтегрованому навчанні важливо ставити завдання:

- навчити дітей знаходити внутрішні емоційні зв'язки у творах різних мистецтв (напр.: порівняти "Захід сонця" Е. Гріга й картину "Золота осінь" І. Левітана; вірш Ф. Тютчева "Люблю весну в начале мая", картину І. Левітана "Перша зелень", музичний твір П. Чайковського "Пролісок. Квітень");
- завдання, пов'язані із словесною та музичною імпровізацією (розповісти за картиною, яку за настроєм музику створює музикант);
- намалювати музику і т.д.

Розвитку творчих здібностей сприяє політехнічна творчість, основою якої є художня праця й трудове навчання в початковій школі [5]. Заняття з конструювання й моделювання неможливі без математичних знань і вмінь. Інтеграція математичних понять, здійснення різних технологічних операцій розширюють кругозір дітей, розвивають практичні вміння. При засвоєнні елементарних знань із геометрії в початкових класах важливою є робота в техніці оригамі [6]. Ознайомлення учнів із прямим кутом варто поєднати із практичною роботою: зігнути аркуш навіпіл, а потім ще раз, щоб лінії згину збігалися. Після розгортання паперу мають утворитися чотири прямі кути. При знайомстві з геометричними формами тіл на заняттях із математики варто закріпити ці знання, виготовляючи іграшки, макети будинків, в основі яких геометричні форми тіл (конус, циліндр, куб). Виготовлення дидактичних ігор і застосування їх сприяє закріпленню вивченої математичної теми ("Математична скринька", "Класи і розряди", "Комп'ютер", "Що? Де? Коли?", "Лічильна лінійка", "Рахівниця", "Попади в ціль").

Отже, міжпредметні зв'язки дають змогу поглибити вивчення матеріалу без додаткових витрат, реалізувати взаємну систематизовану узгодженість, стимулювати учнів до використання набутих знань у повсякденній практиці.

Подальшого розв'язання потребують такі аспекти даної проблеми:

- дотримання принципу регіональності розташування школи під час проведення занять із інтегрованих курсів;
- стимулювання пізнавальних інтересів школярів шляхом реалізації індивідуального та диференційованого підходів під час планування, організації та проведення інтегрованих занять;
- розвиток потенційних творчих можливостей обдарованих дітей під час проведення інтегрованих занять.

Художня праця – своєрідна мистецька терапія, один із напрямків лікувальної педагогіки, спрямованих на психічне розвантаження школярів, на запобігання втомлюваності, на відновлення життєвих сил організму. Ритм трудових дій, кольорів, звуків, орнаменту, використання традиційних і нетрадиційних засобів та предметів праці, художніх способів обробки матеріалів, підсилених віршованими текстами в умовах художньо-оформленої, естетично-привабливої класної кімнати врівноважують емоційну, інтелектуальну й вольову сфери духовного життя учнів [2]. Усе це забезпечує психічний і фізіологічний комфорт кожної дитини, сприяє розвитку її творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10 – 13.
2. Тищенко В.П. Програма з художньої праці. – К.: Освіта, 1993.
3. Вороненко Л. Розвиток культури мовлення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 10 – 13.
4. Тушева В. Формування творчої особистості дитини // Декоративно-прикладне мистецтво. – 2003. – № 5. – С. 27 – 35.
5. Тищенко В.П. Трудове навчання і художня праця як основа політехнічної творчості // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С. 25 – 27.
6. Ботюк О.Ф. Конструювання з паперу методом оригамі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
7. Веремійчик І.М. Методика трудового навчання в початковій школі. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2004.

Материал надійшов до редакції 10. 03. 2005 р.

Хомярчук А. П. Развитие творческой личности младших учеников на занятиях по художественному труду.

Автор статьи раскрывает преимущество интегрированного курса “Художественный труд” в развитии творческой личности младших школьников, отмечает возможности межпредметных связей во время изучения курса для достижения данной цели, предлагает ряд заданий для решения проблемы.

Khomyarchuk A.P. Developing Creative Personalities of Junior Students at Lessons of “Handicrafts”.

The article reveals the effectiveness of the integrated course (i.e. “Handicrafts”) in the process of developing creative personalities of junior students outlined also are the possibilities of intersubject relations while studying the discipline in order to achieve the set goal. The paper offers some problem solving tasks.